

ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ ÇAĞDAŞ TÜRK LEHÇELERİ VE EDEBİYATLARI BÖLÜMÜNDE ÖZBEKÇEDEN TÜRKİYE TÜRKÇESİNE YAPILAN ÇEVİRİ ÇALIŞMALARI

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10364483>

Prof. Dr. Hüseyin BAYDEMİR,

Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi

Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölüm Başkanı. Erzurum, Türkiye.

hbaydemir@atauni.edu.tr

Annotatsiya. Ushbu maqolada Turkiyaning Otaturk Universiteti Zamonaviy turk lahjalari va adabiyotlari kafedrasida olib borilayotgan o'zbek tilidan turk tiliga tarjimachilik ishlari xususida so'z boradi.

Kalit so'zlar: Zamonaviy turk lahjalari va adabiyotlari, O'zbek-turk adabiy aloqalari, Özbek edebiyatı, badiiy tarjima.

Аннотация. В данной статье речь идет о переводческой деятельности кафедры современных турецких диалектов и литератур университета имени Ататюрка с узбекского на турецкий язык.

Ключевые слова: Современные турецкие диалекты и литература, узбекско-турецкие литературные связи, узбекская литература, художественный перевод.

Abstract. This article deals with the translation activities of the Department of Modern Turkish Dialects and Literatures of Ataturk University from Uzbek into Turkish.

Key words: Modern Turkish dialects and literature, Uzbek-Turkish literary connections, Uzbek literature, literary translation.

Atatürk Üniversitesi, Türkoloji çalışmalarının Türkiye'deki önemli merkezlerinden biridir. 1957 yılından beri faaliyette olan Üniversitede, Türkoloji çalışmaları ilk önce Edebiyat Fakültesindeki Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ile başlamıştır. Daha sonraki yıllarda Edebiyat Fakültesi ve Eğitim Fakültesinde Türkoloji bölümlerinin sayısı artmıştır. Günümüzde ikisi Edebiyat Fakültesinde, üçü ise Eğitim Fakültesinde olmak üzere bu Üniversitede toplam 5 Türkoloji Bölümü mevcuttur. Sadece bu Türkoloji bölümlerinde 1500'den fazla öğrenci okumaktadır. Bahsi geçen Türkoloji bölümlerinden biri de Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümüdür. Edebiyat Fakültesi çatısı altında faaliyet yürüten Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümü 1995 yılında kurulmuştur. Bu bölümde Türk halklarının

dilleri, edebiyatları, tarih ve kültürlerine dair dersler okutulmaktadır. Atatürk Üniversitesi Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Bölümünde 5 anabilim dalı mevcuttur. Bunlarda birinin adı Güney-Doğu (Türkistan-Uygur) Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalıdır. Bu Anabilim Dalı Özbek ve Uygur sahalarıyla ilgilidir. Bu bildiride Güney-Doğu (Türkistan-Uygur) Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı çatısı altında, Özbekçeden Türkiye Türkçesine yapılan çeviri çalışmaları tanıtılacaktır.

Özbekçeden Türkiye Türkçesine yapılan çeviri çalışmalarını a) Tezlerin konusu olan metin çevirileri b) Müstakil makale veya edebî metin çevirileri, olmak üzere iki kategoride ele almak mümkündür.

a) Tezlerin konusu olan metin çevirileri

Baydemir, Hüseyin (1998). Rüstem Han Destanı (Metin-İnceleme), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu). Bu yüksek lisans tezinde Fazıl Yoldaşoğlu tarafından anlatılan Rüstem Han destanının Özbekçesiyle birlikte Türkiye Türkçesi çevirisi de yer almaktadır. İnceleme kısmında destandaki motifler tespit edilmiştir.

Baydemir, Hüseyin (2004). Özbek Halk Masalları (İnceleme-Metin), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Bilge Seyidoğlu). Bu doktora tezinde Özbek fantastik masallarından 70 tanesi seçilerek Türkiye Türkçesine aktarılmış ve motifleri tespit edilmiştir.

Güler, Mustafa (2011). Pirimkul Kadir'in 'Ana Laçın Vedası' Romanı (Dil İncelemesi-Metin), Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (İlmiy rahbar: Yrd. Doç. Dr. Hüseyin Baydemir). Dil incelemesi olan bu yüksek lisans tezinin sonuna *Ana Laçın Vedası* adlı romanın Türkiye Türkçesi metni de eklenmiştir.

Baydemir, Hüseyin (2011). Özbek Efsaneleri. Erzurum: Fenomen Yayıncılık. Bu doçentlik tezinde 101 Özbek efsanesi seçilmiş ve Türkiye Türkçesine aktarıldıktan sonra incelenmiştir. Efsanelerin Türkiye Türkçesi metinleri çalışmanın sonuna eklenmiştir.

Aslan, Aslıhan (2019). "Çolpan'ın Köşe Yazıları (İnceleme-Metin)", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı. (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Hüseyin Baydemir). Bu yüksek lisans tezinde Çolpan'ın 72 tane köşe yazısı Türkiye Türkçesine aktarılmış ve tematik inceleme yapılmıştır. Köşe yazılarının Özbekçe ve Türkiye Türkçesi metinleri tezin sonuna eklenmiştir.

Bakar, Emine (2019). "Fazıl Yoldaşoğlu'nun Ferhat ile Şirin Hikâyesi", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Çağdaş Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Ana Bilim Dalı. (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Hüseyin Baydemir). Bu yüksek lisans

tezinde Fazıl Yoldaşoğlu'nun Ferhat ile Şirin adlı destanının incelemesi yapılmıştır. Destanın Özbekçe ve Türkiye Türkçesi metinleri tezin sonuna eklenmiştir.

Bora, Derlihan (2019). "Özbek Cedit Edebiyatında Hacı Muin ve Tiyatro Eserleri", Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Hüseyin Baydemir). Bu yüksek lisans tezinde Hacı Muin'in Eski Mektep Yeni Mektep, Mazlume Hatun, Esrarkeş, Toy adlı tiyatro eserleri incelenmiştir. Tezin sonuna adı geçen piyeslerin Türkiye Türkçesi metinleri eklenmiştir.

Öztürkci, Hamza (2019). Çolpan'ın Yarkınay Adlı Piyesi (İnceleme-Metin), Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Hüseyin Baydemir). Bu yüksek lisans tezinde Çolpan'ın Yarkınay adlı tiyatro eseri incelenmiştir. Tezin sonuna adı geçen piyesin Türkiye Türkçesi metni eklenmiştir.

Efe, Ayişe Hümeysra (2020). Tağay Murad'ın Oydında Yurgan Odamlar Romanı Üzerine Bir İnceleme, Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Hüseyin Baydemir). Bu yüksek lisans tezinde Tağay Murad'ın Oydında Yurgan Odamlar adlı kıssası incelenmiştir. Tezin sonuna adı geçen eserin Türkiye Türkçesi metni eklenmiştir.

Atila, Kübra Ece (2021). "Tağay Murad'ın "At Kişnegen Akşam (Ot Kishnagan Oqshom)" adlı Eseri Üzerine Bir Dil İncelemesi (Metin – Aktarma – Dil İncelemesi – Sözlük)". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Dr. Öğr. Üyesi Nursan İldırı). Bu yüksek lisans tezinde Tağay Murad'ın Ot Kishnagan Oqshom adlı kıssası incelenmiştir. Tezin sonuna adı geçen eserin Türkiye Türkçesi metni eklenmiştir.

Çebi, Seda (2022). "Özbek Yazar Ma'suma Ahmedova'nın Hikâyeleri (İnceleme-Metin)". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Hüseyin Baydemir). Bu yüksek lisans tezinde Ma'suma Ahmedova'nın hikayeleri incelenmiştir. Tezin sonuna yazarın 24 hikayesinin Türkiye Türkçesi metinleri eklenmiştir.

Erdem, Kübra (2022). "Tağay Murad'ın "Yulduzlar Mengü Yanedi (Yıldızlar Ebediyen Parlar)" Adlı Eseri Üzerine Bir Dil İncelemesi (Metin – Aktarma – Dil İncelemesi - Sözlük)". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Dr. Öğr. Üyesi Nursan İldırı). Bu yüksek lisans tezinde Tağay Murad'ın Yulduzlar Mangu Yonadi adlı kıssası incelenmiştir. Tezin sonuna adı geçen eserin Türkiye Türkçesi metni eklenmiştir.

Zeliha Erken (2022). "Tağay Murad'ın "Mama Yer Koşığı (Ana Toprak Türküsü)" adlı Eseri Üzerine Bir Dil İncelemesi (Metin – Aktarma – Dil İncelemesi - Sözlük)". Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Dr. Öğr. Üyesi Nursan İldırı). Bu yüksek lisans tezinde Tağay Murad'ın Momo Yer

Qo'shig'i adlı kıssası incelenmiştir. Tezin sonuna adı geçen eserin Türkiye Türkçesi metni eklenmiştir.

Kuzu, Ebru (2022). “Özbek Yazar Saide Zünnunova'nın Hikâyeleri (İnceleme-Metin)”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Hüseyin Baydemir)*. Bu yüksek lisans tezinde Saide Zünnunova'nın hikayeleri incelenmiştir. Tezin sonuna yazarın 14 hikayesinin Türkiye Türkçesi metinleri eklenmiştir.

Pekşen, Ezgi (2022). “Özbek Yazar Mirmuhsin'in Hikâyeleri (İnceleme-Metin)”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Prof. Dr. Hüseyin Baydemir)*. Bu yüksek lisans tezinde Mirmuhsin'in hikayeleri incelenmiştir. Tezin sonuna yazarın 18 hikayesinin Türkiye Türkçesi metinleri eklenmiştir.

Hemşinli, Gülşah (2023). “Pirimkul Kadirov'un "Erk (Özgürlük)" adlı Eseri Üzerine Bir Dil İncelemesi (Metin – Aktarma – Dil İncelemesi)”. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü (İlmiy rahbar: Dr. Öğr. Üyesi Nursan Ildırı)*. Bu yüksek lisans tezinde Pirimkul Kadirov'un *Erk* adlı kıssası incelenmiştir. Tezin sonuna adı geçen eserin Türkiye Türkçesi metni eklenmiştir.

b) Müstakil Makale veya Edebî Metin Çevirileri

Yakubov, Adil (2010). “Ölmez Sima Üstad Aybek Hakkında Düşünceler”, (çev. Hüseyin Baydemir). *Kardeş Kalemler Aylık Avrasya Edebiyat Dergisi*. Yıl: 4, S. 37, s. 87-88.

Erkinov, Eftandil (2011). “XV XIX asır Beyazlarında Taşkent ve Paris Kütüphanelerinde Tespit edilen Ali Şir Nevâî nin Şiirlerine Dair Bir Araştırma”, (çev. Recai Kızıltunç). *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 45, s. 295-320.

Sulton, Isajon (2015). “İrem Bağı - Seçme Hikâyeler”, (Ed. Hüseyin Baydemir; çev.: Marufjon Yuldashev, Hüseyin Akbaş, Isajon Sulton). Antalya: Baygenç Ajans Yayınları.

Uzoqov, Haydarali; Islomjon Tursunov (2016). “Bilimadamı Gazi Âlim Yunus'un Hazin Sonu”, (çev. Hüseyin Baydemir). *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S.57, s.267-274.

Raufhan, Nurullah Muhammed (2016). “Balon”, (çev. Coşkun Akpınar, Fatoş Caferoğlu). *Kuytudaki Kulübe*. İstanbul: Ferfir Yayınları, s. 73-81.

Aybek (2017), “Fenerci Baba”, (çev. Nursan Ildırı). *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 59, s. 245-247.

Hamdam, Uluğbek (2017). “Taş (veya Kötülüğün Doğuşu)”, (çev. Ayişe Humeyra Efe, Kerimullah Oyghagh). *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 59, s. 263-266.

Ishakov, Yakubcan (2017). “Gül ve Nevruz Mesnevisinin Müellifi Meselesi”, (çev. Hüseyin Baydemir). *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 59, s. 233-244.

Tursinova, Marhaba (2017). “Türk Dillerinde “Ben, Sen, O” Zamirlerinin Çekimlenmesi”, (çev. Esra Yavuz). *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*, S. 59, s. 249-256.

Abdusamatov, Hafız (2018). “Çolpan’ın Tiyatro’ya Ait Fikirleri”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, s. 27-30.

Çolpan, Abdülhamid Süleyman (2018). “Edebiyat Nedir”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, s. 25-26.

Çolpan, Abdülhamid Süleyman (2018). “Gönül”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, s. 4.

Çolpan, Abdülhamid Süleyman (2018). “Güzel Türkistan”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, s. 3.

Çolpan, Abdülhamid Süleyman (2018). “Güzel”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, s. 6.

Çolpan, Abdülhamid Süleyman (2018). “Merhum Tefik Fikret’e”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, s. 23-24.

Gafurov, İbrahim (2018). “Çolpan’ın Dil ve Üslup Zarafeti”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, s. 33-36.

Kuronov, Dilmurod (2018). “İlk Evvel Gözümü Aşk ile Açtım”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, s. 37-41.

Otayev, Rahimjan (2018). “Coşkun Ruh”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, 2018, s. 19-22.

Ravşanov, Esangali (2018). “Şiirin Gökyüzünde Bir Çolpan Yıldızı: Abdülhamid Süleymanoğlu”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 88, s. 13-18.

Ibrohimova, Muazzam (2019). “İncir”, (çev. Hüseyin Baydemir, Ayişe Hümeyra Efe, Klara Abdurakhmanova, Nisar Ahmad Faik). *Hece Öykü*, s.148-154.

Jovliyev, Javlon (2019). “Buhara Buhara Buhara”, (Çev. Hüseyin Baydemir). *Temrin*, S. 94, s. 28-33.

Kerimov, Bahadır (2019). “Abdullah Kadiri’nin Yürek Sızıları ve Estetik Abidesi Olarak Ötgen Künler Romanı”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 97, s. 39-45.

Karimov, Naim (2019). “Kadiri Neden Hain İlan Edildi”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 97, s. 20-25.

Mirvaliyev, Sabir (2019). “Büyük Özbek Mütefekkeri Abdullah Kadiri” (çev. Hamza Öztürkçü). *Temrin*. Sayı: 97, s. 3-4.

Raufhan, Nurullah Muhammet (2019). “Kıyamet”, (çev. Hüseyin Baydemir). *Kardeş Kalemler*, S. 143, s. 58-62.

Yoldaşev, Marufcan (2019). “Ninem ve Kırlangıçları” (çev. Hamza Öztürkçü). *Türk Dili*. Sayı: 813, s. 36-39.

Yoldaşev, Marufcan (2019). “Yeşil Miydi, Sarı Mı?” (çev. Hamza Öztürkçü). *Hece Öykü*. Sayı: 95, s. 160-164.

Yuldoshev, Marufjon; Yılmaz Özkaya (2019). *Bağımsızlık Dönemi Özbek Edebiyatı (Şiir, Hikâye, Roman, Piyes)*. (ed. Hüseyin Baydemir). Ankara: Bengü Yayınları.

Ahmadova, Ma'suma (2020). “Dert Ortaklığı”, (çev. Elif Hümeysra Taşkara, Ezgi Pekşen, Gamzenur Akgüney, Gizem Nur Nazlı, Gülşah Hemşinli, Seda Çebi). *Hece Öykü*, Yıl 17, S. 100, s. 232-236.

Börihan, Lokman (2020). “Yalan”, (çev. Ebru Kuzu, Mine Akyüz, Enejan Hudayberdiyeva, Demet Kübra Duman). *Neşide (Eğitim, Kültür ve Sanat Dergisi)*, Yıl 4, S. 4, s. 102-104.

Çolpan, Abdülhamid Süleyman (2020). “Çar'ın Armağanı”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Hece Öykü*. Sayı: 97, s. 148-150.

Artıkov, Şerzad (2021). “Babamın Güvercinleri” (çev. Emine Bakar). *Genç Yürekler Dergisi*. Sayı: 5, s. 12-14.

Esed, Nergize (2021). *Müjde*. (çev. Emine Bakar). Ankara: Asmaaltı Yayınevi, 90 s.

Günümüz Özbek Öyküsü (2021). (çev. Hamza Öztürkçü). Ankara: Hece Yayınları, 368 s.

Hemdem, Uluğbek (2021). “Söz” (çev. Emine Bakar). *Hece Öykü*. Sayı: 103, s.160-166.

Yoldaşev, Marufcan (2021). “Gördük de Ne Oldu?”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Edebiyat Ortamı*. Sayı: 79, s. 80-83.

Yoldaşev, Marufcan (2021). “Soğuk Haber”, (çev. Hamza Öztürkçü). Mahalle Mektebi. Sayı: 58, s. 27-30.

Özbek Öykü Seçkisi. (çev. Emine Bakar). (Basım aşamasında).

Yoldaşev, Marufcan (2021). *Zerçadır Altında*. (çev. Hamza Öztürkçü). Ankara: Ötüken Yayınları.

Yoldaşev, Marufcan (2021). “Pervaz” (çev. Hamza Öztürkçü). *Vesnat*. S. 4, s. 48-58.

Vahidov, Erkin (2021). “Özbeğim” (çev. Hamza Öztürkçü). *Hece Dergisi*. S. 297, s. 72-75.

Aripov, Abdulla (2021). “İnsan Kalbi” (çev. Hamza Öztürkçü). *Hece Dergisi*. S. 297, s. 76.

Parfi, Rauf (2021). “Ana Türkistan” (çev. Hamza Öztürkçü). *Hece Dergisi*. S. 297, s. 77-78.

Abidcan, Enver (2021). “Hayatın Her Anı Güzel” (çev. Hamza Öztürkçü). *Hece Dergisi*. S. 297, s. 79-81.

Yusuf, Muhammed (2021). “Biz Mutlu Olacağız” (çev. Hamza Öztürkçü). *Hece Dergisi*. S. 297, s. 90-91.

Kahhar, Abdullah (2022). “Dehşet” (çev. Hamza Öztürkçü). *Mahalle Mektebi Dergisi*. S. 64, s. 24-28.

Kahhar, Abdullah (2022). “Hasta” (çev. Hamza Öztürkçü). *Mahalle Mektebi Dergisi*. S. 63, s. 29-30.

Yusuf, Muhammed (2022). *Seçmeler*. (ed. Bilal Çakıcı; çev. Marufjon Yuldashev, Recai Kızıltunç, Emine Bakar, Hamza Öztürkçi, Hüseyin Akbaş). Ankara: TÜRKSOY Yayınları.

Jurakuziyev, Nadirbek (2023). “Eski Türklerde Dağ Kültü ve Hayat Ağacı Mitolojisi”, (çev. Hamza Öztürkçü). *Hece (Mitoloji Özel Sayısı)*. Özel Sayı: 46, s. 332-342.

Sultan, İsacan (2023). “İlık Yağmurun Yağdığıdır” (çev. Hamza Öztürkçü). *Mahalle Mektebi*. Sayı: 78, s. 29-38.

Sultan, İsacan (2023). “Sivrialan’da Bir Yağmur” (çev. Seda Çebi). *Neşide Aşık Veysel Özel Sayısı*. Sayı: 7, s. 135-141.

Hayit, Şadman (2023). “Mustafa Kemal Atatürk ve Özbek Muhacirleri” (çev. Hamza Öztürkçü). *Neşide 100. Yıl Armağanı*. Sayı: 8, s. 15-18.

Sultan, İsacan (2024) “El-Bîrûnî”, (çev. Hamza Öztürkçü). Ketebe. (Devam ediyor.)

Baydemir, Hüseyin ve Nursan İldırı. Büyük Özbekçe – Türkçe Sözlük (Basım aşamasında).

